

Розділ V

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.98.06

DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2019-66-1-107-112>

Войчишена Марина Вадимівна,

аспірант

(Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Кривий Ріг)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1854-3631>

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАСЛІДКІВ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА ФАКТАМИ ОБІГУ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

У статті розглянуто поняття наслідків вчинення кримінального правопорушення у кримінально-правовому та криміналістичному значенні, проаналізовано наукові дослідження і висновки щодо сутності даного поняття. Визначено поняття і зміст наслідків вчинення кримінального правопорушення як елемента криміналістичної характеристики. Досліджено взаємозалежності між наслідками вчинення кримінальних правопорушень та іншими елементами криміналістичної характеристики. Розглянуто суспільно небезпечні наслідки, які настають у результаті обігу порнографічних предметів, а саме деформацію суспільної моралі та психічного здоров'я населення.

Ключові слова: наслідки кримінального правопорушення; криміналістична характеристика; методика розслідування; суспільна небезпека; суспільна мораль; психічне здоров'я

Постановка проблеми. Наслідки вчинення кримінального правопорушення є кримінально-правовим поняттям, що розглядається науковцями як елемент складу кримінального правопорушення.

Більшість учених-криміналістів не виокремлюють наслідки вчинення кримінальних правопорушень як окремий елемент криміналістичної характеристики методики розслідувань, проте дана категорія потребує детального дослідження та аналізу. На нашу думку, необхідно розглянути зазначене поняття як елемент криміналістичної характеристики методики розслідувань кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дане поняття розглядалось у наукових працях М. М. Клемпарського, В. В. Кузнецова, Г. А. Матусовського, В. О. Образцова, О. В. Одерія, І. Ф. Пантелеєва, А. В. Старушкевича, В. В. Тіщенко, Ю. Ж. Шайгородського та ін. У контексті методики розслідування кримінальних правопорушень проти моральності у сфері статевих відносин поняття наслідків вчинення кримінального правопорушення знайшло своє відображення в наукових працях А. В. Ландіної, В. О. Малярової, Д. Г. Паляничко, О. П. Рябчинської, С. В. Хільченка.

Метою цієї статті є визначення поняття і змісту наслідків вчинення кримінального правопорушення, аналіз наукових досліджень даного поняття; розкриття значення наслідків

вчинення кримінального правопорушення як елемента криміналістичної характеристики; визначення наявності взаємозалежностей між наслідками та іншими елементами криміналістичної характеристики та суспільно небезпечних наслідків, що настали в результаті обігу порнографічних предметів.

Виклад основного матеріалу. «Будь-який злочин тягне за собою небезпечні шкідливі наслідки, які виражаються в заподіянні шкоди об'єкту кримінально-правової охорони» [1, с. 68]. Поняття наслідків кримінального правопорушення широко використовують у кримінально-правовому значенні, проте під час дослідження кримінального правопорушення в контексті криміналістичної характеристики методики розслідувань, можливо отримати необхідну для розслідування криміналістичну інформацію.

На думку В. О. Образцова, під злочинним результатом (наслідками злочину) в кримінально-правовому вченні про кримінальне правопорушення розуміють ті передбачені кримінальним законом зміни в навколишньому середовищі, які виникають під впливом дії або бездіяльності суб'єкта і належать до об'єктивних ознак складу кримінального правопорушення. Ці наслідки прямо або побічно завдають моральну, фізичну, майнову шкоду громадянам, іншим охоронюваним законом відносинам [2, с. 37]. Незважаючи на це, В. О. Образцов, розглядаючи загальну характеристику об'єкта практичного пізнання в кримінальному судочинстві, виділяє наслідки кримінального правопорушення, що настали (або реально можливі), і причинний зв'язок між діями (бездіяльністю) злочинця і наслідками вчиненого, як окремі елементи типової криміналістичної характеристики злочину об'єкта практичного пізнання [2, с. 30–31]. Отже, В. О. Образцов підкреслює значення наслідків не тільки в кримінально-правовій науці, а й у криміналістиці.

І. Ф. Пантелеев зазначає, що цей елемент об'єктивної сторони кримінального правопорушення має істотне значення для кваліфікації скоєного і визначення міри кримінальної відповідальності [3, с. 464]. Проте науковець зауважує на необхідності розгляду наслідків у криміналістичному значенні як складової криміналістичної характеристики, а саме: сукупність відомостей про типові реальні наслідки тієї чи іншої групи (виду) злочинів є необхідним елементом їхньої криміналістичної характеристики [3, с. 464].

І. І. Когутич розглядає наслідки вчинення кримінального правопорушення у взаємодії зі слідовою картиною та пов'язує їх зі змінами в навколишньому середовищі. Автор зазначає, що «наслідки у вигляді будь-яких матеріальних навколишніх змін (слідова картина), обумовлених злочином, виражені у фізичній матеріальній шкоді або ж відображені в матеріальній обстановці злочину (характерні сліди пошкоджень, викликані злочинними діями, їх локалізація і взаємозв'язок), і моральній шкоді, заподіяній злочином» [4, с. 547]. На нашу думку, поняття наслідків є ширшим, тому недостатньо розглядати його у взаємодії «наслідки — слідова картина — обстановка вчинення кримінального правопорушення».

Традиційно, криміналістичною характеристикою називається система відомостей (інформації) про криміналістично значущі ознаки злочинів даного виду, яка відображає закономірні зв'язки між ними і служить побудові та перевірці слідчих версій у розслідуванні конкретних злочинів [5, с. 16].

О. В. Одерій зазначає, що криміналістична характеристика «на сьогодні розглядається у двох значеннях: як теоретична основа формування методик розслідування окремих видів (груп) злочинів і як робочий інструментарій слідчого, котрий він використовує при розслідуванні конкретного злочинного вияву» [6, с. 53]. Не можливо не погодитись, адже криміналістична характеристика, на нашу думку, є підґрунтям побудови криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень. У ході дослідження та аналізу сукупності ознак кримінальних правопорушень певного виду формується криміналістична характеристика, на основі якої створюється криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень.

Класичною та загальноприйнятою вважається структура криміналістичної характеристики, яка, на думку професора А. Ф. Волобуєва, складається з таких 6 елементів: 1) предмет злочинного посягання; 2) спосіб учинення злочину (підготовки, вчинення та приховування);

3) типові сліди злочину (або слідова картина); 4) характеристика особи потерпілого (жертви); 5) характеристика особи злочинця; 6) обставини вчинення злочину (зброя, місце, час та обстановка вчинення злочину) [7].

Так, О. В. Одерій, розглянувши дослідження науковців щодо структури криміналістичної характеристики злочинів проти довкілля, включає до неї окремий елемент «механізм (спосіб) учинення злочину (що дозволить установити причинний зв'язок злочинної дії та шкідливих наслідків, які настали або можуть настати, джерело забруднення)» [6, с. 60].

Проаналізувавши погляди науковців щодо досліджуваного поняття, ми можемо дійти висновку, що наслідки кримінального правопорушення, як елемент криміналістичної характеристики, необхідно розглядати в сукупності з такими елементами, як спосіб вчинення кримінального правопорушення, особа правопорушника, обстановка та типові сліди правопорушення, що надасть можливість отримання повної криміналістичної інформації при розслідуванні. Дані про злочинні наслідки концентрують у собі важливу інформацію про мотиви й цілі злочину, про механізм і обстановку злочину, про злочинця та інші обставини злочину [8, с. 145].

Не можемо не погодитися з В. В. Тіщенко, який зазначає, що наслідки злочину включають у себе всі зміни, що сталися внаслідок дій особи щодо підготовки, скоєння та приховування злочину як у матеріальній обстановці, так і в психічній і фізичній сферах життя людей, що мали зіткнення певною мірою з даним злочином [8, с. 144]. Наслідки кримінального правопорушення — це моральна, фізична і майнова шкода, що завдається як окремим громадянам, так і охоронюваним державою суспільним відносинам і може бути виражена в змінах у матеріальній обстановці та типових слідах, а також викарбовуватися в пам'яті людини, залишати слід в її моральному та психічному стані.

Розглядаючи поняття наслідків, спричинених у результаті обігу порнографічних предметів, необхідно визначитися з об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 301 КК України, до нього належать «певні суспільні відносини, які забезпечують основні принципи суспільної моральності у сфері статевих стосунків» [9, с. 33]. Таким чином, до об'єкта вищевказаних кримінальних правопорушень ми пропонуємо віднести дотримання принципів статевої моралі, сексуального і морального виховання дітей, психічне здоров'я громадян.

А. В. Ландіна зазначає, що «більш небезпечними, ніж саме вчинення зазначених у ст. 301 КК України злочинних діянь з порнографічними предметами, є наслідки, які можуть потягнути такі протиправні дії» [10, с. 137], а О. П. Рябчинська стверджує, що «суспільна небезпечність вказаного злочину полягає в публічності та не контролюваності розповсюдження порнографічних предметів» [11, с. 8]. Суспільна небезпечність дій, пов'язаних із розповсюдженням порнографічних предметів, полягає в тому, що вони є доволі серйозною формою порушення принципів статевої моралі, що спричиняє шкоду моральному вихованню людей шляхом створення викривленого уявлення, особливо у молоді, про міжстатеві стосунки як засіб незаконного збагачення [12, с. 622].

Законом України «Про захист суспільної моралі» визначено суспільну мораль як систему етичних норм, правил поведінки, що склалися в суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість [13]. Значення в даному випадку мають моральні цінності, які склалися в суспільстві протягом століть, та суспільне здоров'я населення, яке сьогодні зазнає значного негативного впливу.

У результаті вчинення даного виду кримінальних правопорушень у суспільстві складаються хибні уявлення і поняття про сексуальні відносини, відбувається негативна зміна моральних засад про сексуальне виховання і гідну поведінку. Як зазначає О. П. Рябчинська, «під впливом розповсюдження порнографічних предметів створюється викривлене уявлення про інтимні стосунки між статями, що особливо негативно відбивається на свідомості неповнолітніх» [11, с. 8].

В. О. Малярова вказує на те, що «ціна злочинності проти моральності принципово не може бути виміряна у грошовому еквіваленті, адже завдає непоправних збитків генофонду нації: діти та молодь найбільш вразливі до деформаційних процесів ціннісної системи координат, зазнають як психологічної, так і фізичної шкоди» [14, с. 10]. Не можливо не погодитись, адже даний вид кримінальних правопорушень залишає відбиток на психічному здоров'ї населення, при чому ставить під загрозу моральний та психологічний розвиток дитини, спотворює уявлення дітей про гідну поведінку і моральність. «Найзгубнішими наслідками злочинних дій, пов'язаних із дитячою порнографією, є психологічні та фізичні травми дітей» [15, с. 94].

На думку Д. Г. Паляничко, «до наслідків злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, належать сліди, що доводять факт створення, виготовлення й поширення предметів дитячої порнографії, зокрема: 1) сліди та предмети, що доводять факт створення предметів дитячої порнографії; 2) сліди та предмети, що доводять факт виготовлення предметів дитячої порнографії; 3) сліди та предмети, що доводять факт поширення продукції дитячої порнографії» [15, с. 94].

На підставі вищезазначеного, доцільно визначити, що до структури криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень за фактом обігу порнографічних предметів входять: 1) предмет злочинного посягання; 2) особа правопорушника; 3) особа потерпілого; 4) знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення; 5) обстановка вчинення кримінального правопорушення; 6) типові сліди кримінального правопорушення; 7) наслідки вчинення кримінального правопорушення.

Висновки. Отже, криміналістична характеристика — це сукупність взаємопов'язаних типових характеристик і ознак окремого виду кримінального правопорушення, отриманих у результаті аналізу багаторічної судової та слідчої практики, які мають взаємопов'язані властивості та в сукупності є моделлю кримінального правопорушення.

До основних елементів криміналістичної характеристики науковці відносять: 1) предмет злочинного посягання; 2) спосіб учинення злочину (підготовки, вчинення та приховування); 3) типові сліди злочину (або слідову картину); 4) характеристику особи потерпілого (жертви); 5) характеристику особи злочинця; 6) обставини вчинення злочину (знаряддя, місце, час та обстановку вчинення злочину) [7].

Проаналізувавши розбіжні погляди науковців на структуру криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень у контексті специфічного виду кримінальних правопорушень щодо обігу порнографічних предметів, ми дійшли висновку, що ця категорія має містити такий елемент, як наслідки вчинення кримінального правопорушення, які включають в себе низький духовний рівень населення, погіршення морального та фізичного життя неповнолітніх, деформацію суспільної моралі та психічного здоров'я населення, негативні зміни в моральному вихованні дітей та викривлення уявлень про сексуальні відносини і поняття про гідну поведінку, що завдає значної шкоди охоронюваним державою суспільним відносинам щодо дотримання суспільної моральності у сфері статевих стосунків.

Список використаних джерел

1. Клемпарський М. М. Суспільно небезпечні наслідки у злочинах з формальним складом: кримінальні та кримінальні процесуальні аспекти. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 67–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2015_2_12 (дата звернення: 07.03.2019).
2. Криминалистика / под ред. д-ра юрид. наук, проф. В. А. Образцова. Москва: Юристь, 1997. 760 с.
3. Криминалистика: ученик / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. Москва: Юрид. лит., 1988. 672 с.
4. Когутич І. І. Криміналістика: курс лекцій. Київ : Атіка, 2009. 888 с.
5. Криминалистическая характеристика преступления: учебное пособие / под ред. А. Н. Колесниченко, В. Е. Коновалова. Харьков: Юридический институт, 1985.

6. Одерій О. В. Криміналістична характеристика злочинів проти довілля: проблеми побудови та використання. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2012. Вип. 12. С. 51–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpsek_2012_12_10 (дата звернення: 02.03.2019).
7. Волобуєв А. Ф. Криміналістика. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/424-kriminalstika-volobuv-af.html> (дата звернення: 05.03.2019).
8. Тищенко В. В. Корисливо-насилені злочини: криміналістичний аналіз: монографія. Одеса: Юридична література, 2002. 360 с.
9. Науково-практичний коментар статей 300, 301 розділу XII «Злочини проти громадського порядку та моральності» Особливої частини Кримінального кодексу України / В. С. Березняк [та ін.]. Дніпропетровськ, 2012. 46 с. URL: <http://dduvs.in.ua/biblioteka/biblioteka-studenta-dduvs/pidruchniki-posibniki/naukovo-praktychnyj-komentar/> (дата звернення: 28.02.2019).
10. Ландіна А. В. Охорона моральності за Кримінальним кодексом України: монографія. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2013. 204 с.
11. Рябчинська О. П. Боротьба з розповсюдженням порнографічних предметів і творів, що пропагують культ насильства і жорстокості: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002.
12. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 4-те вид., переробл. та доповн. / відп. ред. С. С. Яценко. Київ: А.С.К., 2005. 848 с.
13. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 № 1296-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15> (дата звернення: 02.03.2019).
14. Малярова В. О. Розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків: теорія та практика: монографія / за ред. д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України С. М. Гусарова. Харків: Діса плюс, 2013. 422 с.
15. Паляничко Д. Г. Криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних з дитячою порнографією. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 6-1. Том 4. С. 91–95. URL: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo06/part_4/20.pdf (дата звернення: 01.03.2019).

Войчишена Марина Вадимовна,

аспірант

(Донецький юридический институт МВД України, г. Кривой Рог)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1854-3631>

КРИМИНАЛИСТИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПОСЛЕДСТВИЙ СОВЕРШЕНИЯ УГОЛОВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ ПО ФАКТАМ ОБОРОТА ПОРНОГРАФИЧЕСКИХ ПРЕДМЕТОВ

В статье рассмотрено понятие последствий совершения уголовных правонарушений в уголовно-правовом и криминалистическом смысле, проанализированы научные исследования и выводы относительно значения данного понятия. Определено понятие и содержание последствий совершения уголовного правонарушения как элемента криминалистической характеристики. Исследована взаимозависимость между последствиями совершения правонарушений и другими элементами криминалистической характеристики. Рассмотрены общественно опасные последствия, которые наступают в результате оборота порнографических предметов, а именно: деформация общественной морали и психического здоровья населения.

Ключевые слова: последствия уголовного правонарушения; криминалистическая характеристика; методика расследования; общественная опасность; общественная мораль; психическое здоровье

Voichyshena Maryna Vadumyvna,

postgraduate

(Donetsk Law Institute, MIA of Ukraine, Kryvyi Rih)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1854-3631>

CRIMINALISTIC CHARACTERISTICS OF THE CONSEQUENCES OF CRIMINAL LEGAL EXECUTION ON THE FACTS OF COVER OF PORNOGRAPHIC SUBJECTS

The article deals with the concept of the consequences of a criminal offense in the criminal-legal and forensic sense, analyzes the scientific research and conclusions about the meaning of this concept. The concept and content of the consequences of committing a criminal offense as an element of forensic characteristics are defined. The interdependence between the consequences of criminal offenses and other elements of forensic characteristics such as the method of committing a criminal offense, the person of the offender, the situation and typical traces of the offense are investigated. Considered the socially dangerous consequences that result

from the circulation of pornographic subjects, namely deformation of public morality and mental health of the population. The concept of the consequences of a criminal offense is widely used in the criminal law sense, but when detecting it as the forensic description part of the methodology of investigation it is possible to obtain the necessary forensic information to detect. Most criminal scientists do not distinguish the consequences of committing criminal offenses as a separate element of the forensic description of the investigative technique, but this category needs detailed research and analysis. The consequences of a criminal offense are expressed in the form of moral, physical and property damage that affect both individual citizens and the state protected by social relations and can be expressed in changes in the material conditions and typical tracks. As well as copied in the memory of a person, to leave the mark in his moral and mental condition. The consequences of committing criminal offenses on the facts of the circulation the pornographic subjects should be considered low spiritual level of the population, the deterioration of moral and physical life of minors, deformation of public morality and mental health of the population, negative changes in the moral children's education and distortion of representations about sexual relations and the concept of decent behavior, which causes the significant damage to public relations by the State under guard with respect to the observance of public morality in the field of sexual relations.

Key words: *consequences of a criminal offense; forensic characteristics; methods of investigation; social danger; public morality; mental health*

Надійшла до редколегії 16.02.2019